

Skif «Kolaksay» türkleriñ ilkinji ot teginimi?

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Skif "Kolaksay" türkleriñ ilkinji ot teginimi? İSKİT
'KOLAKSAY' TÜRKLERİN BİLİNER İLK OD TİGİNİ MİYDİ?

Herodot'ta Kolaksay

Aristeas, Homeros, Hippokrat, Thukidides, Ksenafon, Aristoteles, Strabon, Diodurus, Amianus Marcellinus gibi yazarların yanında Herodot da yazmış olduğu metinlerde İskitler (Sakalar) hakkında değerli bilgiler vermiştir. Herodot, Historia'sının Melpomene adlı bölümünde İskitlerin kökeni hakkında şöyle yazar:

"(...) Bu ülke [İskitya] eskiden bombuşmuş. Daha sonra Targiatos diye bir adam doğmuş. Targiatos'un babazı Zeus, annesiye Borysthenes [Dinyeper] Nehri'nin kıızıymış. Targiatos'un üç çocuğu olmuş. İsimleri Lipoksais, Arpoksais ve Koloksais'miş. Çocukların yaşadıkları zamanda ülkeye gökyüzünden altından yapılmış bir sapan, bir boyunduruk, bir balta ve bir kupa düşmüş. Araçları gören büyük kardeş yaklaştırmaya çalışıyor. Ancak altın aleve dönüşünce geri çekilmek zorunda kalıyor. Arpoksais'in de başına aynı şey geliyor. En son olarak sıra Koloksais'e geliyor. O yaklaştığında benzeri bir şey olmuyor. Araçları alıp evine götürüyor. Ülkede yaşayanlar da onu kral ilan ediyorlar.

(...) Koloksais'in soyundan gelenler kral soyudur ve isimleri Paralatai'dır. Paralatailere Skolotoi de denir." [Herodot, Tarih]

Görüldüğü üzere Herodot'a göre İskitlerin ilk kişisi, yani ilk kralı/kağanı Targiatos (Targıtay), ilk prensleri/tiginleri ise sırasıyla Lipoksais (Lipoksay), Arpoksais (Arpoksay) ve Koloksais (Kolaksay) olmuş olur. Herodot'a göre İskit soyu, en

küçük kardeşin yani Kolaksay'ın soyundan süregelir. Laypanov & Miziyev, Herodot'ta adları geçen Targitay, Kolaksay, Lipoksay, Arpoksay, Papay, Api, Ores, Madiy ve Partatua gibi isimlerin sadece Türkçe açıklanabileceğini belirtir [Laypanov & Miziyev, 2014].

Aslında Kolaksay'dan ilk bahseden kişi Herodot'tan iki yüzyıl önce yaşamış olan Alkman'dır [Kovalevskaya, 1977; Ağasioğlu, 2009]. Alkman, Parthenion'unda Kolaksay'ın atından bahseder. Bu at İskitlerin mitolojik kanatlı atıdır. Devereux'ya göre bu mitolojik at, Aristeas'ın Arimaspia'sında adı geçen bir at olup kökeni bozkır mitolojisinin şamanik atlarına dayanır [Devereux, 1965]. Ki bu da bizi Türklerin gökyüzü atlarına ya da kanatlı mitolojik atlarına götürür. Kanatlı at mitosunun Greklerden Türklere geçmiş olabileceği ile ilgili teze Devereux'un bu cümlesi belki bir antitez olabilir. Hasanov ise Atilla'nın Ares'in kılıcına sahip olması destanının kökeninin İskitlerin Kolaksay'ın kılıcı mitolojisinden kaynaklandığını öne sürer. Bu mitte Kolaksay'ın kılıcı gökten yere düştükten sonra yanmaktadır [Hasanov, 2016].

Herodot'un anlattığı bu kısa ama önemli hikayede altın, ateş ve Targitay'ın oğulları olan tiginler baş roldedir. En küçük kardeş ve ateşin ilişkisi diğer kardeşlerin ateş ile ilişkisinden farklıdır. Burada en küçük kardeş Kolaksay, bir nevi ateşe hükmeder pozisyonadadır. Yani ailenin en küçük çocuğu ile ateşin yakın bir bağı dile getirilmektedir.

Türklerin Ateş Prensi Kül Tigin

Şimdi Türk tarihinden çok iyi bildiğimiz bir karaktere dönelim: Köl Tigin (Kül Tigin). Bilindiği üzere Köl Tigin, Bilge Kağan'ın kardeşi, Kutluk Kağan'ın da küçük oğludur. Köl Tigin'e bu adın verilmesinin nedeni O'nun ailenin en küçük tiginini olmasından dolayıdır. Türk geleneğinde savaşa giden aile en küçük erkek çocuğunu ateşin yani 'od'un sönmemesi için ateşin başında bırakırdı. Küçük kardeş ateşten sorumluydu. Bu nedenle ona Od Tigin adı verilirdi. Yani Ateş Prensi. Bu terim Moğollarda Od Çigin olarak kullanılmıştır. Karakurt, Türk

Söylence Sözlüğü'nün 'Od Tigin' maddesinde, Od Tigin'in savaşlarda daima başarılı olan küçük şehzade figürü olduğunu, en küçük kardeşin en başarılı olduğunu, O'nun tanrısal bir güç tarafından korunduğunu ve ateşin devamlılığını sağlayan kişi olduğunu belirtir [Karakurt, 2011]. Bu özellikler bize Kolaksay karakterini çağrıştırıyor.

Bayat, Kafkas Türklerinin mitolojilerinde Kollu adında bir varlık olduğunu, Curtubaev de Kollu sözcüğünün ateş, şimşek ve ışıkla ilişkili olduğunu belirtir. Bayat, Kolaksay'ın isminin Kol-Ak-Say terkiplerinden oluştuğunu ve Kol sözcüğünün ateşle ilgili olduğunu söyler. O'na göre İskitler, Kolaksay'ın doğumunu 21 Mart Ekinoksu ile birleştirmiştir. Yani ateşin ve Güneş'in yeniden yeryüzüne egemen olması ile ilişkili bir durumdur [Bayat, 2018]. Ağasioğlu, Kolaksay isminin Köl Tigin ismiyle ilgili olabileceği söyler [Ağasioğlu, 2009]. Karatay ise Kolaksa kelimesinde Köl Tigin, Köl İrkin ve Köl Bilge isimlerinde de görülen Köl ve ayrıca aka/aga sözcüklerini görür: Köl Aka [Karatay, 2015]. Ögel'e göre Kül/Köl unvanı ocak ve ateş sembolü olmalıdır [Ögel, 1998]. Laypanov & Miziyev ise Karaçay-Balkar mitolojisinin Güneş (Ateş, Od) kültüründe muhafaza edilen Gollu (Kollu)'nun altın bekçisi olan kişi Kolaksay ile eşdeğer olduğunu belirtir [Laypanov & Miziyev, 2014].

Sonuç

Kolaksay'ın en küçük erkek çocuk olması, ateş/od ile bir ilişkisinin bulunması, yine Köl Tigin'in en küçük erkek çocuk olması ve ateş/od ile bir ilişkisinin bulunması, İskit soyunun Kolaksay'dan devam etmesi ve Türklerde soyun en küçük tigiden devam ettiği yönündeki inanç, Kol/Köl sözcüklerinin od/ateşle ilgili olması, Türklerin Od Tigin ya da Ateş Prensi geleneğinin İskitlere kadar gidip gidemeyeceği sorusunu sormamıza cesaret verir. Grakov'un ocak/od kültürünün İskitlere kadar uzandığı yönünde verdiği bilgi tam da bu noktada önemlidir [Grakov, 2006; Karatay, 2014]. Karaçay-Balkar Türklerinin ocak kültürüne Tabıt adı verilir ki, Herodot'a göre

İskitlerin Tabiti adında bir tanrıları bulunur [Tavkul, 2000; Karatay, 2014].

Bunların hepsi tesadüfi benzerlik olmayıp genelde uyulan kural ve hafızalardan silinmiş olan eski zamanlardan başlayıp devam ederek günümüze kadar gelen Türk geleneğinin yansımasıdır [Salğaraulı, 2017]. Belki de Kolaksay, bir Od Tigin olmasının yanında Türklerin bilinen ilk Od Tigin'i olma özelliğine sahiptir. O, belki de Türklerin ilk Kül Tigini'dir.

Özgür Barış ETLİ.

Kaynaklar:

- ♦ Ağasioğlu, F., 2009, Koroglu – Herakl Mifi Folklorda, Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Bolu.
- ♦ Bayat, F., 2018, Türk Mitolojik Sitemi 2, Ötüken Neşriyat, 4. bs., İstanbul.
- ♦ Devereux, G., 1965, The Kolaxaian Horse Of Alkman's Partheneion, The Classical Quarterly, Vol: 15, No: 12, pp. 176 – 184, Cambridge.
- ♦ Hasanov, Z., 2016, İskit ve Türk-Moğol Halklarına Ait Aynı Gelenekler, Kültler ve Psikolojik Özellikler, Belleten, Cilt LXXX, Sa. 288, sf. 639 – 663, Ankara.
- ♦ Herodot, Tarih, Say Yayınları, 1. bs., İstanbul, 2017 (Çev. Furkan Akderin)
- ♦ Karakurt, D., 2011, Türk Söylence Sözlüğü, 1. bs., Türkiye.
- ♦ Karatay, O., 2014, Türklerin Kökeni, Kripto Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 11. bs., Ankara.
- ♦ Karatay, O., 2015, İran ve Turan, Ötüken Neşriyat, 3. bs., İstanbul.
- ♦ Laypanov, K., T. & Miziyev, İ., M., 2014, Türk Halklarının Kökeni, Selenge Yayınları, 3. bs., İstanbul.
- ♦ Ögel, B., 1998, Türk Mitolojisi, C. 1, TTK Yayınları, Ankara.
- ♦ Salğaraulı, K., 2017, Dünyanın Her Yerinde İlk Ata'nın İzi Var, Post Yayın Dağıtım, 1.bs., İstanbul. Taryhy makalalar